

Spis treści

Wprowadzenie	11
CZĘŚĆ I. Pojęcie dysleksji.	19
ROZDZIAŁ 1. Dysleksja na tle trudności w uczeniu się	21
1.1. Pojęcie specyficznych trudności w uczeniu się	21
1.1.1. Kryterium rozbieżności	25
1.1.2. Kryterium heterogeniczności	26
1.1.3. Kryterium wyłączenia	26
1.2. Typy specyficznych trudności w uczeniu się	27
Blok rozszerzający 1.1. Typy SLD według Rourke	29
1.3. Dysleksja jako specyficzne trudności w uczeniu się	31
Blok rozszerzający 1.2. Badania populacji z wyspy Wight	32
1.4. Dysleksja a dyskalkulia	36
1.5. Dysleksja a nadpobudliwość (ADHD)	40
1.6. Podsumowanie	44
ROZDZIAŁ 2. Definicje dysleksji	46
2.1. Wprowadzenie	46
2.2. Definicje historyczne i /lub przełomowe	48
2.3. Definicje dysleksji stosowane w Polsce	52
2.4. Definicje współczesne – analiza porównawcza	54
Blok rozszerzający 2.1. Definicje dysleksji z ostatnich 10 lat	59
2.5. Definicja kryterialna czy opis kliniczny?	64
Blok rozszerzający 2.2. Opis dysleksji rozwojowej w ujęciu Marcina Szczerbińskiego.	65
2.6. Obraz kliniczny dysleksji – objawy	67
CZĘŚĆ II. Mechanizmy i obraz kliniczny dysleksji	69
ROZDZIAŁ 3. Przyczyny dysleksji	71
3.1. Pierwotne i wtórne przyczyny dysleksji rozwojowej	71
3.2. Najważniejsze teorie etiologiczne	72
3.2.1. Poglądy historyczne	72

3.2.2.	Teoria genetyczna	74
	Blok rozszerzający 3.1. Colorado Family Reading Study	79
3.2.3.	Teorie neuroanatomiczne i neurofunkcjonalne.	79
3.2.3.1.	Badania anatomiczne szkoły bostońskiej i ich kontynuacja	80
3.2.3.2.	Badania neurofunkcjonalne w dysleksji	84
3.2.4.	Koncepcja deficytu wielkokomórkowego	89
3.2.4.1.	System wielkokomórkowy a czytanie i pisanie	91
3.2.4.2.	System wielkokomórkowy	93
3.2.4.5.	Podsumowanie	93
3.2.5.	Teoria deficytu mózdkowego	95
3.2.6.	Teoria hormonalna	97
3.2.7.	Podsumowanie.	99
3.3.	Najważniejsze patomechanizmy dysleksji	100
3.3.1.	Dysleksja jako skutek deficytów percepcyjno – motorycznych (teoria Spionek)	100
3.3.2.	Dysleksja jako skutek deficytów integracji percepcyjno-motorycznej (koncepcja Bogdanowicz)	104
3.3.3.	Teoria deficytu werbalnego	106
3.3.4.	Teoria deficytu fonologicznego	109
3.3.4.1.	Badania przekrojowe a deficyt fonologiczny w dysleksji	111
3.3.4.2.	Rozwojowe badania longitudinalne a deficyt fonologiczny w dysleksji	112
3.3.4.3.	Badania eksperymentalne skuteczności metod terapeutycznych a deficyt fonologiczny w dysleksji	112
3.3.4.4.	Koncepcja deficytu reprezentacji fonologicznych Snowling	113
3.3.4.5.	Podsumowanie	117
3.3.5.	Teoria podwójnego deficytu	121
3.3.6.	Teoria deficytu przetwarzania czasowego	126
3.4.	Podsumowanie	129
ROZDZIAŁ 4. Oblicza dysleksji rozwojowej		130
4.1.	Różnice indywidualne w obrazie dysleksji	131
4.2.	Najważniejsze typologie dysleksji	132
4.2.1.	Dysleksja słuchowa i wzrokowa-klasyczna typologia Johnsona i Myklebusta	133
4.2.2.	Dysleksja dysfonetyczna i dysejedetyczna Boder.	135
4.2.3.	Dysleksja typu P i typu L Bakkera	136
4.2.4.	Kliniczna typologia dysleksji Mattisa i współpracowników.	136
4.2.5.	Dysleksja fonologiczna i powierzchniowa Castlesa i Colthearta oraz jej współczesne ujęcie	137
4.3.	Dysleksja a płęć	142
4.3.1.	Częstość występowania dysleksji a płęć	143
4.3.2.	Podłoże neurobiologiczne różnic między płęciami	144

4.3.3. Mechanizmy poznawcze i objawy dysleksji a płeć – badania własne	145
4.3.4. Płeć a radzenie sobie ze stresem dysleksji	150
4.3.5. Podsumowanie	150
4.4. Dysleksja a specyfika języka i systemu ortograficznego	151
4.5. Dysleksja a zdolności specjalne	153
Blok rozszerzający 4.1. Dysleksja a geniusz	153
4.6. Podsumowanie	158
Część III. Dysleksja w kontekście społecznym	159
Rozdział 5. Związek dysleksji z funkcjonowaniem społeczno-emocjonalnym	161
5.1. Wprowadzenie	161
5.2. Dysleksja jako stres	163
5.2.1. Radzenie sobie ze stresem przez koncentrację na zadaniu	164
5.2.2. Radzenie sobie ze stresem przez koncentrację na emocjach	165
5.2.3. Radzenie sobie ze stresem skoncentrowane na unikaniu	165
5.3. Rozwój osobowości a dysleksja	167
5.3.1. Samoocena i obraz siebie	167
5.3.2. Cechy osobowości osób z dysleksją	169
5.3.3. Poczucie kontroli	170
5.4. Dysleksja a kompetencje społeczne i przystosowanie	172
5.5. Dysleksja a zaburzenia rozwoju emocjonalnego	175
5.6. Podsumowanie	177
Blok Rozszerzający 5.1. Przykłady wadliwych postaw na podstawie wypowiedzi młodzieży na forach internetowych	180
Rozdział 6. Dysleksja w percepcji społecznej	181
6.1. Wiedza o dysleksji w różnych środowiskach	181
6.2. Postawy wobec dysleksji	191
Blok Rozszerzający 6.1. Skala postaw wobec dysleksji G. Krasowicz-Kupis	192
6.3. Podsumowanie	201
Rozdział 7. Nowe technologie informatyczne i komunikacyjne (ICT) a dysleksja	203
7.1. Dysleksja w Internecie	203
7.1.1. Dysleksja a użytkownicy Internetu	204
7.1.2. Zawartość stron internetowych poświęconych dysleksji	205
7.1.3. Wymiana informacji w Internecie	207
7.1.4. Strony internetowe Polskiego Towarzystwa Dysleksji	208
7.1.5. Podsumowanie	209
7.2. Nowe technologie informatyczne i komunikacyjne (ICT) a dysleksja	209

7.2.1.	ICT a dysleksja w praktyce	210
7.2.2.	Najważniejsze psychologiczne konsekwencje wykorzystania ICT przez osoby z dysleksją.	211
7.2.3.	ICT a czytanie i pisanie	212
7.2.4.	ICT a uczenie się	214
7.2.5.	ICT a terapia dysleksji	215
7.2.6.	Programy edukacyjne w polskiej praktyce terapeutycznej	216
7.2.7.	Najważniejsze zasady doboru i wykorzystania ICT w dysleksji rozwojowej	217
7.2.8.	Podsumowanie.	218
CZĘŚĆ IV. Problemy metodologiczne badań nad dysleksją.		219
ROZDZIAŁ 8. Metodologia badań naukowych nad zjawiskiem dysleksji		221
8.1.	Wprowadzenie	221
8.2.	Interdyscyplinarny charakter badań nad dysleksją	222
8.2.1.	Badania z zakresu genetyki i neuronauk	222
8.2.1.1.	Techniki neuroobrazowania.	224
8.2.2.	Badania z zakresu psycholingwistyki – język i kompetencje komunikacyjne	225
8.2.3.	Badania z zakresu psychologii rozwoju.	226
8.2.4.	Badania z zakresu psychologii klinicznej	227
8.2.5.	Badania z zakresu psychologii poznawczej.	227
8.2.6.	Badania z zakresu psychologii osobowości i psychologii społecznej	228
8.2.7.	Podsumowanie.	228
8.3.	Stosowane procedury badawcze	228
8.3.1.	Studia przypadków.	230
	Blok rozszerzający 8.1. Przykładowe analizy indywidualnych przypadków w opisie podtypów dysleksji	232
8.3.2.	Badania porównawcze międzygrupowe	233
8.3.3.	Badania podłużne	237
	Blok rozszerzający 8.2. Przykład organizacji badań podłużnych nad uwarunkowaniami osiągnięć w czytaniu.	238
8.4.	Kontrowersje związane z badaniami nad dysleksją	238
8.4.1.	Psychometryczny czy kliniczny charakter diagnozy	238
8.4.2.	Problemy z trafnością doboru grup porównawczych	239
8.4.3.	Rzetelność i trafność diagnozy.	242
	Blok rozszerzający 8.3. Analiza krytyczna metodologicznego aspektu badań Spionek (1970)	243
8.4.4.	Częstość występowania dysleksji	244
8.4.4.1.	Umiejętności czytania w grupie II-klasistów – rozważania nad częstością występowania dysleksji w Polsce (badania własne)	246

8.5. Podsumowanie	248
Blok rozszerzający 8.4. Problemy z weryfikacją badań naukowych na przykładzie teorii deficytu wielkokomórkowego	250
ROZDZIAŁ 9. Metodologia indywidualnej diagnozy dysleksji	251
9.1. Główne problemy związane z diagnozą dysleksji rozwojowej	251
9.1.1. Przedmiot diagnozy – definicje dysleksji	251
9.1.2. Wybór kryteriów diagnostycznych	254
9.1.2.1. Kryterium kliniczne – ocena czytania i pisanie	254
9.1.2.2. Kryterium psychometryczne	255
9.1.3. Znaczenie badania inteligencji	257
9.1.3.1. Diagnostyczność skal Wechslera w diagnozie dysleksji rozwijowej – badania własne	259
9.2. Podstawowe elementy i cele postępowania diagnostycznego	262
Blok rozszerzający 9.1. Elementy diagnozy dysleksji rozwojowej	263
9.3. Główne kierunki zaleceń postdiagnostycznych	265
CZĘŚĆ V. Dysleksja rozwojowa jako zaburzenie komunikacji	267
ROZDZIAŁ 10. Językowo–poznawcze korelaty dysleksji	269
10.1. O języku i mowie w definicjach	269
10.2. Pojęcie deficytu przetwarzania fonologicznego i jego zakres	271
10.2.1. Percepcja mowy	274
10.2.2. Problemy leksykalne osób z dysleksją	275
10.2.3. Pamięć werbalna u osób z dysleksją	275
10.2.4. Trudności w nazywaniu	278
10.2.5. Powtarzanie słów	281
10.3. Pojęcie świadomości językowej i jego zakres	282
10.3.1. Przejawy rozwoju metajęzykowego	283
10.4. Świadomość językowa a czytanie, pisanie i dysleksja	285
10.5. Podsumowanie	287
ROZDZIAŁ 11. Dysleksja a komunikacja językowa	289
11.1. Komunikacja za pomocą mowy i za pomocą pisma	289
11.2. Komunikacja za pomocą pisma	290
11.3. Ryzyko dysleksji a rozwój mowy	291
Blok rozszerzający 11.1. Najważniejsze symptomy ryzyka dysleksji w rozwoju mowy	293
11.4. Gotowość do czytania i pisanie	294
11.5. Model prognostyczny dla czytania i świadomości fonologicznej u dzie- ci polskich – badania własne	297
11.6. Objawy dysleksji jako zaburzenia komunikacji językowej	299
Blok rozszerzający 11.2. Przejawy deficytów językowych w dys- leksji	301

11.7. Właściwości komunikowania się osób z dysleksją	302
Blok rozszerzający 11.3. Teksty pisane przez uczniów szkoły śred- niej z dysleksją rozwojową	303
11.7.1. Składnia osób z dysleksją.	307
Blok rozszerzający 11.4. Bajki opowiedane przez dzieci dyslektyczne	308
11.7.2. Struktura semantyczna opowiadań w dysleksji.	309
11.8. Podsumowanie	314
Zakończenie – dysleksja jako zaburzenie komunikacji językowej	315
Bibliografia	318
Wykaz skrótów	346
Indeks rzeczowy.	349